

Velike žalne svečanosti so mu izkazali po vsi Evropi in v Ameriki. Truplo njegovo so prepeljali v Krakov ter je položili v stolni cerkvi na Vavelu v mramornat grob poleg kralja Ivana Sobieskega in kneza Josipa Ponijatovskega. Četrť ure od mesta Krakova se vzdiguje gomila Kosciušкова, katero so nasuli kot trajen spomenik prebivalci svobodne ljudovlade krakovske od leta 1820.—23. Semkaj so prinesli poljski rodoljubi domače zemlje kot zalog prave domovinske ljubezni iz vseh onih krajev, koder se je boril, zmagoval, pa tudi padel veliki poljski domoljub — Tadej Kosciuško.

Dr. Fran Celestin.

Spisal Fran Göstl.¹⁾

I.

Na vernih duš dan preteklega leta so izročili v kraljevem Zagrebu materi zemlji smrtne ostanke enega najvernejših in najumnejših boriteljev za slovansko idejo, našega rojaka prof. Celestina, s katerim je izgubil tudi »Lj. Zvon«¹⁾ vernega in marljivega sotrudnika.

Fran Celestin se je porodil dne 13. meseca novembra 1843. l. v Klenku, vasi vaške županije, kjer mu je bil oče Juri kožar. Detinska leta je preživel v domači vasi z leto mlajšo sestro Heleno, ki je postala sestra milosrdnica. Pohajal je prva dva razreda ljudske šole v Vačah, potem pa je prestopil na svet župnika Kristana in učitelja Vrančiča v 3. razred v Ljubljano, kjer mu je bil učitelj domoljubni Andr. Praprotnik. Na gimnaziji pa so ga zanimale bolj druge, nego šolske knjige; dobil je torej konec prvega pol leta nezadostno izpričevalo. To pa ga je takoj iztreznilo, da se je odslej z vso vnetostjo poprijel naukov ter bil poslej vedno med prvimi odličnjaki, četudi se

¹⁾ Četudi si ne domišljam, da sem »poklican veščak«, vendar sem rad ustregel častnemu pozivu g. urednika, naj napišem za »Lj. Zvon«¹⁾ ta životopis, tem raje, ker sem istinito čislal pokojnika (s katerim se osebno seznaniti in občevati mi je bila sreča 1890 l. na Dunaju). Dolžnost mi je, da se javno zahvalim vsem onim gg., ki so mi blagovoljno postregli z raznimi podatki: g. *Fr. Marju*, kr. gimn. prof., g. *Veljku Tomiču*, pravniku v Zagrebu (ta mi je tudi dovolil uporabo životopisa v »Viencu« 1895., br. 45.), ter g. *Fr. Podgorniku*, izdajatelju »Slovanskega sveta« na Dunaju.

je imel kot sin zelo revnih roditeljev boriti z mnogimi neprilikami. Hodil je k frančiškankam na »porto« obedovat, in radi verujemo, da je bil upravičen pokojnika vzdihljaj, ki ga je zabeležil v dnevniku: »Oh, da bi vsaj imel kruha zadosti«. Šele kot šestošolec je dobil ustanovo nekdanjega tržaškega vladike, M. Ravnikarja, ki je bil tudi Vačan, torej ožji rojak Celestinov. Hvaležno si je to zaznamoval v dnevniku: »Bog daj ranjkemu škofu Ravnikarju nebesa, on je zdaj moj največji dobrotnik«.

V 4. gimnazijskem razredu je utrdil v Celestinu slovansko zavest prof. Macun ter mu tudi priskrboval hrvaške novine in knjige za čitanje. Po sošolcu Alfonzu Vilharju se je seznanil tudi z njegovim očetom Miroslavom, občeval z njegovo rodbino in z njim pohajal »besede« v narodni čitalnici ljubljanski, kjer se je navduševal za slovenstvo. Pri neki »besedi« je čital n. pr. prof. Macun (kakor pravi beležka v dnevniku) neko pesen iz kraljedvorskega rokopisa v slovenskem, češkem, hrvaškem, maloruskem in poljskem jeziku, da tako dokaže sorodnost slovanskih jezikov, a njegova gospa je krasno pela slovenske pesni. Dasi pa je blagodejno nanj vplivalo rodoljubje nekaterih učiteljev, vendar to ni bil edini vir oduševljenosti. »Narodna zavest«, piše prof. Marn, »je takrat prihajala sama po sebi od vseh strani. Rekel bi, da je nekaj plavalo po zraku, kar nas je oduševljalo. Ničesar ni bilo videti, in vendar smo vsi nekako čutili, da se časi izpreminjajo. Končana je bila nesrečna vojska l. 1859 Kranjski polk, tedaj Hohenlohe, se je vračal po vojski izza mnogih in mnogih let z Laškega spet v Ljubljano. Paglavci smo šli domače Janeze pričakovat na kolodvor. Takrat je vojaška godba prvič igrala javno po ulicah slovenske pesni »Milo lunico«, »Pridi Gorenj'c« in dr., in mi smo kričali »živio«, kar se je dalo. Prišla je oktobrška diploma in prvi deželni zbor . . . Kako željno smo čakali na Novice, na Glasnik in na Zgodnjo Danico! Sami smo se vadili v slovenščini, ker nas v šoli niso učili. V 5. razredu smo čitali že Narodne Novine in Danico Ilirsko, katere nam je bil izprosil Macun od Gaja. Na češko Besedo smo bili sami naročeni.«¹⁾

¹⁾ Omenil sem, da si je Celestin v gimnazijskih letih spisoval dnevnik, od katerega sta se ohranila dva zvezka. Kažeta nam vrlega, pobožnega in rodoljubnega mladenciča v najlepšem svitu. Zapisoval si je vanj redno beležke o učenju, o vremenu in o raznih dogodkih, ki so se mu zdeli važni. Ker nam najbolje izpričujejo njegovo mišljenje in najprimerneje označujejo Celestina kot dijaka, naj objavim vsaj nekatere teh značilnih beležk. Kot četrtošolec l. 1860. piše n. pr. 15. februarja doslovno: »Zvečer sem se šel šetat; naletel sem na nekega čuvaja železnice. S tem sem se pogovarjal o raznih po-

Meseca februarja l. 1862. je bil izredno priljubljeni gimnazijski ravnatelj, vrli Čeh J. N. Nečásek, premeščen na Malo stran v Prago. Dijaki so mu priredili v slovo bakljado in podoknico, v deputacijo pa, ki se mu je šla poklonit, so bili izvoljeni Celestin, Umek, Starè in Dolžan. Podali so mu več zvezkov pesni, katere so zložili dijaki nalašč zanj. Kot vodja je došel v Ljubljano strogi Mitteis, trd Nemec. Tedaj se je pripetila na gimnaziji znana afera, o kateri poroča prof. Marn tako-le: »V 6. razredu nam je bil učitelj iz slovenščine prof. Val. Kanschegg. Ker jih je bilo mnogo, ki so povsem proučavali jezik in knjigo slovensko, je bil navadno veden ravs in kavs med učiteljem in učenci. Celestin, ki je bil posebno nagel in vroče krvi, se je sporekel večkrat z učiteljem, ki je slovenščine znal samo toliko, kolikor so jo sploh znali 1848. leta. Vendar je nekako srečno prešlo do zadnjih mesecev. Ali kaj se zgodi pri procesiji na sv. Telesa dan! Trije osmošolci, ki so imeli nositi šolsko zastavo, so prišli v surkah v šolo. Ko je ravnatelj to zvedel, je zabranil nositi zastavo. Mi tega nismo vedeli, sicer bi se bili že pred procesijo ali pa tudi sredi procesije razšli. Zato pa je drugi dan v šoli bilo vse razburjeno. Izhajal je takrat že Vilhar-Levstikov »Naprej«. Če se ne motim, je donesel Celestin številko »Napreja«, kjer je bila kratka notica o tem vprašanju, je-li Bogu frak ljubši, nego surka? Sošolec J. Kos, zdaj trgovec v Petrogradu, nariše na tablo možica s silno dolgim frakom in visokim cilindrom, kako nosi zastavo. Tedaj pa vstopi naš učitelj slovenščine, imenuje dva ali tri za poroke, da se podoba ne bode izbrisala, in ves besen odleti, da se kmalu vrne z ravnateljem, ki se je ves tresel od srditosti. Začel je izpraševati, kdo je to narisal, a ko ni dobil odgovora, je zagrozil, da bode dal šolo zapreti, ako do jutri ne zve krivca. Mi smo se dogovorili, naj pride, kar hoče, da izdajice med nami ni! Drugi dan se je pričela v konferenčni sobi preiskava . . . seveda brez uspeha. Celi razred je bil kaznovan, posebno občutljivo poedinci, na katere se je sumilo.«

Zadnje leto na gimnaziji je bilo zopet burno. Svojemu nekdanjemu součencu J. Alešovcu na ljubo, ki je napisal igro: »Dimež, strah kranjske dežele«, je šlo več dijakov v gledališče k tej predstavi. »Po predstavi,« pripoveduje prof. Marn, »smo bili »pri žrebcu« na vrček pive. Prišli so k nam Kočevarji, in nekateri od nas so igrali in dobili

trebah slovenskega naroda.« — Dne 21. februarja: „Moj gospodar mi je rekel, da nije treba v kancelijah sloven. jezika. Ali jaz sem krepko si prizadeval, mu važnost sloven. jezika za izobraženje našega ljudstva dokazati. Ali ostal je pri svojem mnenji. Žali Bog, da našinci tako malo poznajo potrebe našega naroda.“

nekoliko pomeranč. Ta okolnost v zvezi s tem, da so v isti noči bila profesorju nemščine in zgodovine, Nusslu, s pomarančami okna razbita, je bila povod velikanskim preiskavam na gimnaziji, na katere je spadala tudi naša seveda odbita pritožba na učno ministerstvo in brezuspešna tožba profesorja proti svojim učencem v križankih. Za Celestina vendar te homatije niso imele daljnjih posledic, akotudi se je navdušeno potegoval za našega součenca Edvarda Pfeiferja, kateremu se je, kakor drugim, godila krivica . . .«

O svečanem šolskem sklepu je imel Celestin govoriti slovenski oprostni govor. Na to priliko se je rodoljubna mladina zelo veselila; tu je z burnim odobravanjem dajala duška svojemu oduševljenju in narodnemu čuvstvu. Lepo je sestavil Celestin svoj govor in oduševljeno začel govoriti, ali komaj je izrekel nekoliko besedi, je obtičal. Začel je vnovič in spet obtičal — potem pa govoril brez prave zveze, brez učinka.¹⁾

S svojim prijateljem in kolegom Jos Jurčičem je šel Celestin na Dunaj, da sluša slovansko jezikoslovje. Stanoval je skupno s pokojnim Edvardom Pfeiferjem, bratom našega poslanca, g. Viljema Pfeiferja, s katerim ga je vezalo iskreno prijateljstvo. — Celestin se je vrlo zanimal za dijaške razmere, bil član slovenskega dijaškega društva »Sava« in ustanovnik »Slovenije«, katera ga je imenovala za zasluge, ki si jih je bil pridobil za društvo, l. 1881. za častnega člana; bil ji je pa tudi do smrti zvest podpornik. Tudi v narodnem oziru je bil delaven; na dijaškem shodu 14. avg. l. 1868. v Ljubljani je bil perovodja; na shodu dne 4. sept. l. 1869. pa predsednik, tedaj že kot doktor modroslovja. Govoril je takrat za slovansko vseučilišče v Ljubljani in da se uvede ruščina kot obči slovanski književni jezik.²⁾ L. 1869. je napravil stroge izpite in dosegel doktorat; izdelal je tudi naloge za profesorski izpit, pa jih ni izročil, ker je že meseca novembra odpoval kot »slovanski štipendijat« v Petrograd, kjer je podpiral prof. Izmael Sreznevskij njegovo težnjo, da napravi izpit za magistra slovanske filologije. Kakor mi je sporočil g. Podgornik, so ga spremili

¹⁾ Slična nezgoda se mu je primerila že četrtošolcu. Prof. Macunu so šli čestitat za god, a ko v sobo pridejo, tedaj je bil pozabil do cela pesem, dasi se je je popreje učil z veliko pridnostjo. No, čislani učitelj se je prijazno z njimi razgovarjal, kakor se ne bi bilo nič dogodilo. Tako si je zaznamoval sam Celestin ta dogodek v dnevniku. — Vsi moji obvestitelji se strinjajo v tem, da Celestin ni bil govornik. Kolikor se sam spominjam njegovih govorov v „Sloveniji“ in v „Slovenskem klubu“, so bili vsi kratki in jedrnat, a tihotni in brez zanosa. — Omenil sem ta nedostatek iz resnicoljubja in zaradi popolnosti, saj niti najmanje ne more kratiti zaslužene slave pokojnikov.

²⁾ Primeri Vencajzovo spomenico.

slovenski vseučiliščniki z bakljado na kolodvor severne železnice na Dunaju, da tako proslave odhajajočega rojaka.¹⁾

Po zimi l. 1870. so mu obolele oči zelo opasno. Vid si je bil pokvaril na gimnaziji. Nikdar več mu niso okrevale popolnoma; a ko so se mu vsaj nekoliko poboljšale, je krenil jo v Moskvo, kjer je kot »slovanski štipendijat« napravlil izpit iz latinskega, grškega in ruskega jezika, iz ruske povestnice in zemljepisja. Toda profesor na moskovski gimnaziji, kakor se je nadejal, in kar mu je obetal vseučiliški profesor in urednik »Moskovskih Vedomosti« Leontjev, ni postal, temveč namestili so ga v Vladimiru, kjer je služboval dve leti. Prevelika zima ni prijala njegovim očem, in zategadelj je dobil l. 1872. službo v Harkovu. Proučeval je sanskrit in se pripravljal za magistersko disertacijo. Nenaklonjenost nekega profesorja, ki mu je trikrat premenil zadačo za disertacijo, ga je tako ozlovoljila, da se je jeseni l. 1873. povrnil na Dunaj, dasi mu je bil že določen izpitni obrok.

Ko je bival v Rusiji, mu je umrla ljubljena mati. Kako zelo ga je zadela ta nesreča, priča najbolje pesen, ki je pač izmed najlepših proizvodov njegove muze; iz tega razloga in pa hkratu kot vzgled njegove poetične sile naj jo priobčimo celo:

M a t e r i !

Na daljni sever je osoda me zagnala
Daleč od tebe, draga, mila mati!
S solzami bridkimi sva se bila razstala,
Na dolgo sva imela se razstati!

Na daljnem severu sem redko mislil na te,
Življenje, šum, skrbi so me prevzele;
Vesel prišel sem bil med severne nam brate,
Gojil nadeje krepke in vesele.

¹⁾ O velikošolskem življenju Celestinovem nisem mogel dosti pozvedeti. Cenjeni naš pesnik in pisatelj, g. prof. *Stritar*, ki je bil tedaj nekako središče literarno delujočim dunajskim Slovencem, ni vedel o njem nič značilnega. „Bil je na videz tiha, mehka duša, vendar v resnici ni bil brez strasti in krepke volje. Njega dni je rad zahajal zvečer z nekim mladim Ljubljancem k meni na stanovanje, kjer smo se lepo po domače razgovarjali in krompir pekli. Tu li igrali smo včasih. Mož je rad tarokiral, pa slabo kakor jaz, in izgubljal je pridno s prijetnim humorjem. V večji družbi je rad govoril, pa ne kaj spretno. Posebno intimen je bil z Jurčičem.“ — Mnogoletni prijatelj pokojnikov, deželni in državni poslanec g. *V. Pfeifer*, pa, žal, na moje pismo ni odgovoril ničesar. — O bivanju v Rusiji sem povzel največ iz *Tomičevega* životopisa. Le-ta je kot sorodnik pokojnikov preživel več let v njega obližju in zato mi je pač v vsakem oziru najzanesljivejši vir.

A neki dan iz prijateljev srede mile
 Domov, na stan je tihi glas me klical,
 Le tožne misli na-te so srce polnile,
 Z neznansko silo me v samoto gnale.

In tu v samoti tihi je srce plamtelo,
 Polno je nežnosti največe bilo,
 Le k tebi, k tebi, mati, si domov želelo,
 Oko solze nevzdržne za-te lilo!

In probudila v srci vsa se mi je nežnost,
 S katero sem te ljubil, draga mati!
 Dvojno ljubezen čutil sem, dvojno hvaležnost,
 Le k tebi, k tebi sem hotel bežati.

Da vroče bi te ljubil, vroče objemal,
 Na srcu ti slonel in te tolažil,
 In tiho, draga mati, bi povedal:
 »O ljubim te«; otožnost svojo blažil.

Ihtel, jecljal sem: »Draga, draga moja mati,
 Kako želim, te enkrat še objeti!
 Od tebe dolgo, dolgo še slovo jemati
 In na ljubečem srcu te imeti«.

A solzno tisto uro, bitko, bitko nežno
 Doma si, draga mati, ti vmirala!
 In zapustiti nisi mogla nas na večno,
 Ter mene, mene vedno si klicala!

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Fran Celestin.

Spisal Fran Göstl.

(Dalje.)

Nade, katere je gojil, in velike osnove, katere je gradil, ko je šel v mogočno slovansko državo, v Rusijo, se niso obistinile; a tudi v domovini ni povsem dosegel zaželenih uspehov. Obljubljena mu je bila namreč profesura v Zagrebu. Tedanji šolski nadzornik in zaslužni pisatelj hrvaški, Jurković, mu je izposloval od hrvaške vlade mesečno podporo 50 gld. že za celo leto prej, nego je došel v Zagreb; to mu je bila velika podpora za bivanja na Dunaju, ko so se mu izjavile nade, katere je stavil na svoje učeno delo: »Russland seit Aufhebung der Leibeigenschaft«. Imenovan je bil 3. sept. l. 1876. za namestnega učitelja na zagrebški gimnaziji, dokler ne prebije izpitov na Dunaju. Velika dobrota je bila zanj, ko mu je Miklošič izposloval, da so mu veljale naloge, katere je bil izdelal še pred odhodom v Rusijo. Po prebitih izpitih je postal 27. novembra pravi učitelj in l. 1878. učitelj slovanskih jezikov na vseučilišču. Slabi vid in nezgovornost sta mu pri tem provzročila marsikako nepriliko. Vsled tega je zaprosil zadnje leto, naj ga umirovijo kot gimnazijskega učitelja; na vseučilišču pa je predaval do smrti.

Po zagrebškem potresu se je oženil z vrlo rodoljubkinjo, gdč. Olivijo pl. Krajačičevo, zadnjo potomko plemenite rodbine hrvaške, posestnico obširnega imenja v hrvaškem Zagorju. Tu, »na Pušči«, poleg Zagreba je prebival o počitnicah, ako ni kam odpotoval. Živel je v zakonu srečno, a otrok ni imel. Vendar je deco zelo ljubil, in v tem se razodeva njegova dobročudnost.

Bil je razdražljive narave, a nikdar ni nikogar razžalil, da ga ne bi bil takoj nato prosil odpuščenja. Bil je tih in miren, zato tudi na javno mnenje ni dosti vplival, dasi so ga spoštovali zaradi znanja in nekateri tudi črtili zaradi žive slovanske zavesti. Svojega prepričanja ni nikdar tajil, svojih nazorov nikdar prikrival. Zato je imel marsikako nepriliko in preziranje pretrpeti; in ne čudimo se, da mu je vse to, zlasti poleg telesne bolehavosti, napravljalo na njegovo mehko нрав globok vtisk ter se mu je v srcu včasih pojavila ogorčenost in srditost:

»Prezir in srd mi duša diše,
Da vsa je ogenj hud in svet,

S krvjo mi roka pesem piše,
Besed je gneva broj neštet.
Beseda vodi gnev mi vneta,
Druhal le beži, beži, kleta;
Pogrezni v temni se pekel!
In tam se muči večna leta
Za to, kar sem od te trpel!*

Tako poje pešnik, krotek in blag, čista duša, mehko srce, navdušen za vse, kar je sveto, dobro in lepo. Tako peva mož, ki je s pošteno, resnobno voljo spajal nenavadno vztrajnost v delu in mnogovrstno, redko znanje

»Zastonj, zastonj mi duša hrepeni
Po tihem, mirnem onem kraju —
Kjer med ljudmi zavisti gadne ni,
A mir cvete v ljubezni čistem maju.«

»Grenko, grenko življenja kupo
Izpil na enkrat sem do dna
In pil pijačo sem gorjupo
Misleči, da je zadnja ta.
Ko kupa čarobnikov zvitih
Na novo moja se polni,
Ne vem števila muk prebitih,
Iz stare nova se rodi«

A vkljub vsemu temu je posvetil vse svoje življenje delu in bodril na delo tudi druge. Ohranil si je tudi v največji borbi idealnost in vero, vero v Boga in v bodočnost toliko ljubljenega slovenstva in slovanstva. Zaplakal je od veselja, kadar je čital ali slišal kak srečen pojav v življenju kateregakoli slovanskega naroda. — Zahajal sicer ni dosti v velike družbe, — a rad je poslušal pevanje in glasbo, dasi sam ni bil glasbeno nadarjen; lepa pesem ga je ganila često do solz.

A tudi znana kranjska trmoglavost mu ni bila neznana. Zlasti se ni dosti brigal za zdravniške svete; lečil se je sam po svoji metodi in si s tem tudi poslabšal oči; in v svoji zadnji bolezni, griži, se je vozil pri najslabšem vremenu v Zagreb in nič pazil na dijeto. Bolehal je pred smrtjo le štirinajst dni in bil do zadnjega hipa popolnoma pri zavesti. K njegovemu pogrebu ga je spremila vsa hrvaška inteligencija, a krsto sta krila venca njegovih najsrčnejših prijateljev, F. Podgornika in V. Pfeiferja.

S Celestinom smo izgubili vsestransko izobraženega učenjaka in plodovitega pisatelja. — Že v mladostnih letih si je skrbno prizadeval, da bi si pridobil mnogo znanja. Že v gimnaziji je pričel proučevati slovanske jezike: hrvaški, češki, ruski in poleg tega še italijanski in

francoski. To učenje je nadaljeval na Dunaju, kjer se je zlasti v češčini vadil pri prof. Šemberi. V Rusiji se je seznanil z mnogimi učenjaki in ostal z njimi v prijateljskem in znanstvenem dopisovanju. Iz Zagreba je šel enkrat v Krakov, da je poslušal predavanja o poljski literaturi. Na Hrvaškem je občeval z mnogimi književniki. Ker je težko naštetiti vsa imena teh odličnjakov, naj omenim vsaj nekatere; bili so n. pr. med njimi Platon A. Kolakowskij, vseuč. prof. varšavski; Lamanski, vseuč. prof. peterburški; Grott (prej v Varšavi, potem v Petrogradu); Budilović, Smičiklas, Trnski i. t. d.

Dasi je pred vsem proučeval rusko literaturo, je poznal dobro tudi književnosti drugih narodnosti in se pečal tudi z ekonomijo in politiko. — Imel je izreden spomin, a napravljajal si je pri čitanju vedno beležke.¹⁾

Zlasti pa smo upravičeni, Celestina nazivati apostola slovanske vzajemnosti. Ta mu je bila vedno vzor. — »Jako mi je žal,« je pisal dne 29. aprila l. 1891. g. Podgorniku, »da naši ljudje kažejo tako malo zmisla za našo občeslovansko zadačo in specijalno za našo slovansko kulturno zadačo.« — A dne 1. julija l. 1895. mu je pisal: »Tudi jaz sem žalosten in srdit opazil ono poudarjanje posebnih prav (češkega in hrvaškega) brez ozira na druge Slovane . . . Sami smo si krivi, da se nasprotniki tako lahko igrajo z nami.« Vprav to mišljenje mu je nakopalo nasprotstvo tudi med Slovani, zlasti med Hrvati, o katerih je pisal dne 17. oktobra l. 1894.: »Hrvati so le pogojni Slovani, najpreje so skoro vsi brez izjeme nerazsodni šovinisti in so ravno zato tako zabredli. Zapadna kultura je tudi njih vzor.« —

Je-li čudno, da je bridko obžaloval naše prežalostne politične razmere, da je ostro obsojal obe naši stranki ter se oklenil lista, ki se edini bori za slovansko zadačo našega naroda, ki pa ima prav radi tega najtežavnejše stališče in največ nasprotstva t. j. — »Slovanskega sveta«, s katerega urednikom se je pozneje iskreno pobratil. Je-li čudno, da je bil užaljen, ko je videl vse malenkostno naše javno in zasebno življenje, ki preprečuje vsako vztrajno in uspešno delovanje v prid in prospeh narodov?

(Konec prihodnjič.)

¹⁾ To znanje je dosegel le s tem, da je ves svoj čas žrtvoval učenju. G. Kos izpričuje, da Celestin nikdar ni »krokaril«, ampak doma ali v knjižnicah čital ali pisal. — Sreča zanj je bila, da se je že kot gimnazijec seznanil z rodoljubnimi družinami: s Kosovo, Vilharjevo, Macunovo; da je na Dunaju in zlasti na Ruskem mnogo občeval z odličnimi učenjaki; tako si je pridobil resnobno mišljenje in veselje za vztrajno znanstveno delovanje. — Da je poleg vsega tega živel in deloval tudi v tovarištvu s svojimi vrstniki, smo že popreje omenili. —

Vidmarica je uprla zdaj oči s čudnim izrazom v Feodorin zmešani obraz. »To vaše neutemeljeno odklanjanje dobre stvari mi nikakor ne godi,« je dejala nato, sumnjivo majoč z glavo. »Vi imate menda za to kak poseben vzrok,« In poudarila je s hudobnim nasmehom zadnje besede.

»Nobenega,« je rekla hitro Feodora, a ni mogla zabraniti, da ji ne bi bil pri tem postal glas negotov. — »Toda prepričana sem, da ljubečima srcema je tretja oseba vedno odveč. Sicer pa bom govorila o tej stvari s svojim soprogom. Njemu kot bratu se spodobi bolj, nego meni, se vmešavati v tako resno stvar.«

In hlastno, kakor da bi ji gorelo pod petami, je pobrala svoje reči ter se s kratkim pozdravom poslovila od gospe Vidmarjeve.

(Dalje prihodajič.)

Dr. Fran Celestin.

Spisal Fran Göstl.

II.

Pisateljvati je pričel Celestin že zelo zgodaj; že kot dijak se je vadil ter tako usposobil za poznejše književno delovanje. Prvi tiskani plod njegovega peresa je bila neka slovenska šolska naloga, katero je prof. J. Macun dal uredniku »Učiteljskega tovariša,« da jo je priobčil. Podpisal se je ondi kot »Neboslav.« — Kot gimnazijec je poslovenil Ilijade šesto knjigo, katero je priobčil Janežič v svojem »Glasniku.« L. 1865. je izdal z Jurčičem in Fr. Marnom almanah »Slovenska Vila.« — Na Dunaju je spisal edino svoje dramatično delo: »Roza,« katero je izdalo »Slov. dramatično društvo« v 11. zvezku »Slov. Talije.« O njej sodi Stritar: ¹⁾ »G. pisatelj si je izvolil, če se ne motimo, Moliera za vzgled; sijajen, klasičen, a nevaren vzgled! Življenje je zdaj čisto drugače, nego za Moliera. Iz Moliera se nam je učiti; posnemati ga, je nevarno. To je pač tudi zapeljalo g. pisatelja, da je svojo igro v verzih spisal, kar ji ni na korist. Vsaka stvar ima svoj čas. Vsa igra nam kaže v mislih in po obliki, da je delo visoko izobraženega, blagočutnega moža, in to je lepa hvala; ali pa imajo njene osebe dovolj moči in življenja, rekli bi, dovolj krvi v sebi, to se pokaže, kedar

¹⁾ »Zvon« 1870. str. 322.

pride igra na oder.« Stritarjeva bojazen je bila upravičena: »Roza« se je predstavljala samo enkrat, 14. januarja l. 1871., na slovenskem odru v ljubljanskem gledališču.

Iz Rusije je pošiljal v »Slovenski Narod« dopise in sestavke o tamošnjih razmerah, v »Zvonu« l. 1870. pa priobčil zanimivo pisana »Pisma iz Rusije«, v katerih je orisal svoje potovanje in načrtal petrograško življenje. V teh, kakor tudi drugih spisih se je ravnal vedno po svojem geslu: »Vestno bom skrbel, da me ljubezen do slovanstva ne preslepi nikdar, da bi prikriival naše slabosti ali preveč povzdigoval naše kreposti.«

Plod njegovega bivanja v Rusiji, ondotnih študij in izkušenj pa je veliko in učeno delo: »Russland seit Aufhebung der Leibeigenschaft«, katero je dovršil na Dunaju, ko se je bil vrnil iz Rusije, ter dal natisniti v Ljubljani pri Kleinmayru in Bambergu l. 1875. (To delo je ostalo, žal, le vse premalo znano širšim in celo strokovnjaškim krogom; zlasti pa pri nas ni doseglo zaželenega uspeha navzlic svoji zanimivi, še danes veljavni vsebini. — In vendar je o njej izrekla kritika, da je to »izborna delo, in da ni nobene knjige o Rusiji, v nemščini pisane, iz katere bi se zajemalo tako temeljito poznanje razmer v svetovnem ruskem cesarstvu.«¹⁾)

Koliko krivih, preoptimistiških ali prepesimistiških pojmov bi razjasnilo proučevanje te knjige tudi današnje dni v mnogih naših krogih; koliko bi pripomogla v spoznavanje velikega sorodnega naroda in njegovih dejanskih razmer, ako bi bila bolj znana in upoštevana!

V uvodu nam riše pisatelj vsestransko in temeljito politične razmere v Rusiji za Aleksandra I. in Nikolaja I. in obširno opisuje tedanje pojave v književnosti; nato nas seznanja v 1. oddelku te knjige z razmerami in položajem kmetiškega ljudstva neposredno pred odpravo in po odpravi nevoljništva, v 2. oddelku s finančialnimi reformami, v 3. oddelku s sodnimi reformami in upravami, v 4. oddelku z reformami v upravi in pouku, v 5. oddelku pa nam opisuje rusko družabno življenje.

Vse delo je pisano kar najvestneje in najmarljiveje in na podstavi najboljših virov ter ne podaje le strokovno važne, temveč tudi splošno zanimive tvarine v izobilju.

V »Zvonu« l. 1877. je priobčil: »Misli. (Pisma iz Zagreba),« v katerih modroslovnó razpravlja zlasti o načinu delovanja za narod.

¹⁾ Zeitschrift für das Realschulwesen po citatu v »Zvonu« l. 1877. str. 48.

L. 1879. je slavil narod slovenski sedemdesetletnico prezaslužnega svojega voditelja in očeta, dr. J. Bleiweisa. Prof. Bezenšek je opisal to slavnost v posebni knjižici, a uvod ji je napisal Celestin.

„Ljubljanskemu Zvonu“ je bil marljiv sotrudnik.

L. 1883. je napisal nekrolog svojemu prijatelju, prof. Seb. Žepiču ter obširno študijo: »Naše obzorje«. Namen tega spisa je jasno izrazil v stavku: »Kdo ne bi želel, da se narodu bistro širi kulturno obzorje, da dobiva novih idej, in da mu postanejo kri in meso, prava last narodnega življenja? Gotovo je zanimljivo vprašanje, kako je naše obzorje? Na to odgovarja naše življenje, naš razvitek. Ali stara je resnica, da je težko čitati v knjigi življenja, četudi leži odprta pred nami. Vendar nam daje rastoča omika več sredstev, da čitamo v knjigi življenja. Eno teh sredstev je književnost, v kateri odseva narodno življenje, ali bi vsaj moralo odsevati — kakor lice v zrcalu. Kako obzorje vidimo mi v svoji književnosti? Da naberem tu nekaj gradiva odgovoru na to važno vprašanje, sem si izbral Levstika, Jenka, Stritarja in Jurčiča. Sledeče vrste niso torej kaka vsestranska presoja teh pisateljev, tudi ne obsezajo vseh del vsakega pisatelja; iščem le obzorja, v katerem se obračajo njihove misli.« — Razprave zaključek je ta, da naše obzorje ni ravno obširno. »Vedna borba za narodno življenje nas sili bolj ali menj naravnost, da si omejimo svoje želje in delavnost na najbolj potrebno in dosegljivo . . . A kako naj si širimo obzorje? S produktivnim, t. j. najbolj ravno nam in ravno zdaj potrebnim znanjem,« in v dosego tega »nam je treba izbora in zdrave kritike.« Skrbeti pa moramo tudi za narodno blagostanje, kajti »ni mogoče doseči prave omike, ako se duševni razvoj ne vrši ob enem s primernim materijalnim.«

Ta prekrasna študija je vredna marljivega proučevanja!

L. 1884. je napisal članek »Žensko vprašanje«, v katerem se je potegnil za ženske težnje po enakopravnosti in je zlasti budil in bodril ženstvo k narodnemu delu. »Duhovni jez, ki je med nami in ženstvom, bi realno domoljubje zelo zmanjšalo ali popolnem odpravilo. Moremo-li za sedaj popolno imenovati življenje, če za to, kar je meni milo in drago, če za moje težnje in ideale moja družica v življenju nima nikakega zmisla, če o življenju malo ve, malo misli o njegovem pomenu in njegovih nalogah?«

L. 1886. je opisal življenje in delovanje »predstavitelja največje in najvažnejše literarne stranke zapadne,« kritika V. G. Belinskega, in priobčil nekrolog J. S. Aksákova.

L. 1887. je opisal M. N. Katkova in priobčil dvoje »Slavjanskih pisem« modroslovnega obsega, ki podajeta mnogo zlatega zrnja, dasi le to preseda nekaterim fantantom.

L. 1889. je ocenil Vošnjakov roman »Pobratimi«, l. 1891. (v listku) obseg in oceno dveh poljskih romanov Al. Glowackega: »Placowka« in »Lalka«. —

»Slovanu«¹⁾ je bil Celestin marljiv sotrudnik. Prvi tečaj (1884) je donesl njegovo študijo o N. V. Gogolju²⁾ in o Al. S. Puškinu, drugi (1885) o M. Lermontovu. Te vestne in temeljite študije o ruskih književnikih so pisane povsem stvarno in kritično in nam kažejo vrline in napake pisateljev v njih delih. — Četrty tečaj (1887) pa je donesl poleg predavanja v zagrebškem vojnem kazinu »Ruske radikalne struje«, t. j. nihilizem v politiki in literaturi — obširno razpravo o Josipu Stritarju (Borisu Miranu). Ocenivši blagohotno, a pravično vsa njegova dela, je prišel do zaključka: »Slovenci smo imeli in imamo še vedno nekaj mož, ki, stoječ na vrhuncu evropske omike, ne pozabljajo svojega naroda, mari ga ljubijo, ljubijo ves narod, delajo in trpe zanj in za slovanstvo. Med-nje spada tudi Stritar,« in da imamo v zbranih njegovih delih »ne glede na sem ter tja razlito svetožalje — obilo plemenito duševno hrano.« — Ko je prenehal »Slovan«, je pričel izhajati »Slovanski Svet,« in tega se je oklenil Celestin z vso ljubeznijo. Po vsej pravici pravi Tomić: »Ako je Podgornik duša »Slovanskega Sveta«, je bil Celestin njegovo srce, njegov značaj. On je bil dobrotnik lista, a njegovega urednika je podpiral s svetom in z vsemi drugimi sredstvi.«

V »Slov. Svetu« je priobčil več člankov o ruskih razmerah, letne preglede in »drobtinice«; — »v teh,« pravi urednik »Slov. Sveta« v njegovem nekrologu, »so raztresene plodovite misli in celi programi;« v njih je opisoval literarne pojave, a tudi socialno in ekonomsko razvijanje ruskega naroda.

Vse književno delovanje nam kaže smoter: seznanjati Slovence z osebami, idejami in razmerami, važnimi za njih napredek. Izrazil je to sam v uvodu k Belinskega životopisu:³⁾ »Redki so možje, ki z mogočnim svojim duhom odločno vplivajo na svoj narod ter so mu tolmači napredka in voditelji na potu zdravega razvitja. Delovanje taci izbrancev je poučno — ne samo za en narod, ne samo za eno

¹⁾ »Slovan« je donesl l. 1884. Celestinov životopis s sliko.

²⁾ z opazko: »Odlomek iz moje »zgodovine ruske literature«, katero sem ponujal »Matici hrvatski« in »Matici slovenski« brez uspeha.«

³⁾ »Ljublj. Zvon«, 1886. str. 36.

dobo. Posebno mnogo se ima učiti slovanstvo, in sicer iz prošlosti in sedanjosti drugih narodov in — svoje. Naša kulturna sposobnost pa se kaže in se bode kazala v tem, kako umejemo spoznavati smisel dosedanjega razvitja. Koliko je navideznega kulturnega bogastva, in kako srečno bi bilo slovanstvo, ko bi se ga moglo ogibati. Ali ni tako? Omiko sprejemljemo površno in zato ne umejemo prav ceniti ni kulturnega življenja drugih narodov, ni svojih pridobitev, ni potreb. —

Slog mu je bil „jedrnat, krepak, brez vsake fraze, brez vsake nepotrebne besede.“¹⁾ Očitali so mu to nekateri, a on sam se je izrazil: „Jaz ne pišem za otroke.“²⁾

Celestin je zlagal tudi pesmi, izvirne v slovenskem in ruskem jeziku, ter prelagal poezije iz ruščine, katere je zvečinoma objavil v „Slov. Svetu“.³⁾

Njegove izvirne pesmi so ali ljubimske ali domoljubne ali pa satirične. — Obliki bi se dalo semtertja mnogo pripomniti, tudi so večinoma vse preveč raztegnjene, a čuti so pristni, domoljubje iskreno, satira rezka, v celoti tvorijo ubran akord: ljubezen do slovanstva.

V „Viencu“ je priobčil l. 1881. znamenito in temeljito študijo o Fr. Prešernu; ta razprava je ponatisnjena tudi v posebni knjižici. L. 1883. je pisal o Dostojevskem in o moskovskem Kremlju, l. 1884. je priobčil književno oznanilo o Trstenjakovem „Weriand de Graz“ in o dr. Jos. Vošnjaka razpravi ob „agrarnem vprašanju.“ — Leta 1893. je ocenil dr. Jos. Vošnjaka dramo „Lepa Vida“.

Ali je pisal v ruske liste, in koliko, tega ne moremo dognati. G. Podgornik meni sicer, da je gotovo dopisoval v časopise in revije, a g. Tomić mi je pisal: „V ruske listove nije pisao, barem dok je bio u Zagrebu, a mislim, da nije ni preje.“

V rokopisu je ostavil: „Царствование Александра“, razpravo o literarnem delovanju ruskem za te dobe — obširno delo „Historija ruske literature“ v hrvaškem jeziku, katero je namenil „Matici hrvat.“, a ta je smatrala delo za preučeno za one srednje stanove, katerim ona posvečuje svoja dela — ter kratko razpravo: „Die radicalen Strömungen in Russland“, katere prevod je donesl „Slovan“, in zbirko pesmi. Tudi njegova pisma in zapiski bi bili brez dvoma v mnogoterih literarnih in socialnih ozirih važni in zanimivi.

1) „Slov. Svet“ v nekrologu.

2) V pismu do g. Podgornika.

3) Zbral je svoje pesniške proizvode v posebno knjigo, ki mi je bila blagohotno prepuščena v pregled in uporabo.

Upam, da je moj skromni spis uveril čitatelja, da je bil pokojni Celestin mož, o katerem popolnoma veljajo besede njegove o Katkovu: ¹⁾ »Bolj nego germanstvo in romanstvo potrebuje slovanstvo velikih mož in voditeljev na težavni poti napredka, mož obzirnih, vestnih, s širokim obzorjem in ono neomahljivo energijo, ki jo daje le mogočna vera v pravo stvar in goreča rodoljubna ljubezen«; da je bil Celestin mož, ki je svoje znanje posvetil domovini ter si je s tem zagotovil hvaležen in trajen spomin.

¹⁾ »Ljublj. Zvon« 1887. 540.

Srečavanja.

Spisal Fr. Dolinčan.

Ko s'noči sva se srečala,
Prav mil' sva se pogledala,
Solzné so nama b'le oči,
Oh, to ljubezen st'ri! —
Narodna.

I. Evelina.

Na vseučilišču sem bil v Gradcu, in v mestnem parku sva se prvič srečala. Ponosno je stopala poleg svoje matere in samozavestno je zrla okrog sebe. Tudi vame je uprla svoj pogled in sicer precej prvič tako zapovedujoče, kakor bi hotela reči: »Tudi ti se mi bódeš pokoril! Tudi ti se bodeš klanjal moji lepoti!«

Pri tem pa sta se ji zazibali kipeči ustnici v čarobnem, prijaznem nasmehljaju, kakor bi me že davno poznala. —

Vitke rasti je bila, a vendar polnih, okroglih udov. Nosila je svetlozeleno obleko, z žametom obloženo, a izpod gornjega krila, katero je koketno nekoliko privzdigovala, so se ji blestele snežnobe, umetno vezljane čipke. Košati njeni lasje so bili kostanjeve barve, a iz velikih, temnorjavih oči ji je švigal plamen, ki je pretil uničiti vse, kar je dosegal. Ni čudo torej, da mi je zadrhtelo in zatrepetalo srce, in da sem se stresel po vsem životu, ko me je zadel žarek iz njenega očesa. Skoro da mi je sapa pošla; s tako hitrostjo mi je šinila kri k srcu, a od srca zopet v glavo. Ona pa je takoj zapazila, kako mogočen vtisk je napravila na me, in oni smehljaj, ki je ravnokar še tako vabljivo zgibaval njena mala, rožna usteca, je zadobil hkrati pomilovalen, skoro zaničljiv izraz. Zdelo se mi je, kakor bi hotela reči: »Premagan si! Pa prvi nisi, ki je tako vztrepetal pred menoj!«